

De la stînga : Virgil Stoenescu, Leonhard Efremov, George Buican, Constantin Moruzan

La masa rotundă

Teatrul radiofonic

În continuarea discuțiilor noastre, care tind să dea o cît mai cuprinzătoare viziune asupra ansamblului mișcării teatrale, am invitat Redacția de teatru radiofonic la un colocviu despre aspecte diverse și, mai cu seamă, despre dramaturgia sa specifică, aceasta nu fără incidență cu dezbaterile prilejuite de Conferința pe țară a Uniunii Scriitorilor.

La discuție au participat : Virgil Stoenescu, dramaturg, redactor-șef adjunct al Direcției culturale ; Leonhard Efremov, șeful secției teatrale ; regizorii artistici : Constantin Moruzan, Paul Stratilat, Mihai Pascal, Ion Vova, Titel Constantinescu, Dan Puican, Cristian Munteanu, regizorul muzical Timuș Alexandrescu și George Buican, regizor tehnic.

Din partea redacției : Mira Josif și Virgil Munteanu.

REDACȚIA : Mărturisim, din capul locului, că ne sînt prea puțin cunoscute problemele specifice și aspectele lăuntrice ale muncii dumneavoastră. Dealtfel, însăși activitatea teatrului radiofonic a fost insuficient reflectată în paginile noastre și în preocupările de ansamblu ale criticii teatrale. Să încercăm așadar, cu ajutorul dumneavoastră, să străbătem primii pași ai unei mai bune cunoașteri, rugîndu-vă să vă înfățișați cititorilor noștri și nouă înșine, în ce considerați că este mai semnificativ, mai revelator, pentru această uriașă și diversă activitate care este teatrul radiofonic.

Virgil
Stoenescu

Paul
Stratilat

VIRGIL STOENESCU : Există o realitate care ne înscrie în viața artistică a țării, și această realitate se numește teatrul radiofonic. Născut odată cu începuturile radiofoniei, teatrul radiofonic și-a dobândit, cu trecerea timpului, specificul, devenind un gen artistic distinct, cu o pondere însemnată în emisiunile noastre de radio și, credem noi, ne place s-o credem, de asemenea cu o pondere reală în ansamblul realizărilor culturale. Sintem un teatru care oferă spectatorilor săi peste optzeci de premiere anual, într-o stagione care se desfășoară neîntrerupt și care cuprinde, socotind laolaltă manifestările noastre cu specific teatral, aproape tot atâtea emisiuni elite zile are anul. Pe nedrept ignorați de presă — și e bine să rețineți nota critică a acestei mențiuni — avem totuși satisfacția că emisiunile noastre se adresează celei mai largi arii de iubitori de teatru din întreaga țară și chiar de peste hotare.

LEONARD EFREMOV : La începuturile sale, cu aproape trei decenii în urmă, activitatea teatrală se mărginea să retransmită din săli spectacolele existente la acea vreme. Curând însă, teatrul radiofonic și-a câștigat oarecare independență și o contribuție de seamă la dezvoltarea lui și-au adus personalități binecunoscute ale vieții artistice, ca : Mihail Sorbul, Victor Ion Popa, regizorii Victor Bumbești, Val Mugar ș.a.

PAUL STRATILAT : O contribuție hotărâtoare la statornicirea și dezvoltarea teatrului radiofonic a adus-o apariția benzii magnetice. Oricât ar părea de ciudat la prima vedere, magnetofonul a însemnat, pentru noi, schimbarea condiției de creație înseși ; abia din această clipă, adică din 1950, „Teatrul la microfon” — cum se numea emisiunea noastră — a putut deveni „Teatrul radiofonic”, beneficiind de mijloace noi, hotărâtoare pentru specificul său, începînd cu posibilitatea cea mai largă a alcătuirii distribuțiilor și terminînd cu utilizarea ultimelor cuceriri ale tehnicii sunetului.

VIRGIL STOENESCU : Iată, așadar, înfățișată sumar scurta istorie a teatrului nostru radiofonic. Mai rămîne de adăugat că „instituția” noastră, cum ne place s-o numim, și cum sperăm s-o vedem organizată într-un viitor apropiat, are în alcătuirea ei patru redactori, șapte regizori artistici, opt regizori muzicali, patru regizori de studio, patru regizori tehnici și... întregul efectiv de actori existent în țară.

REDACȚIA : *Să încercăm să mergem mai departe pe calea cunoașterii specificului teatrului radiofonic.*

VIRGIL STOENESCU : Teatrul radiofonic este un copil al secolului nostru, născut din teatrul clasic și electrotehnica modernă. Fiind un teatru fără scenă, „imaginea” spectacolului nostru e o imagine sonoră, cu o trăsătură esențială : rolul primordial îl are cuvîntul. „Spectatorul” de radio are posibilitatea să fie el însuși creator alături de noi, să fie propriul său regizor, fiindcă poate să-și imagineze spectacolul așa cum dorește, dincolo de sugestia noastră sonoră. În acest adevăr simplu intră însușirea *specifică* a teatrului nostru.

LEONARD EFREMOV : Aș completa, amintînd cîteva cuvinte rostite de un prețuit critic de teatru, care a prefațat o importantă manifestare a teatrului radiofonic desfășurată anul trecut, și anume „Luna dramaturgiei originale la radio” : „...Teatrul radiofonic este teatrul care se adresează numai auzului publicului, teatrul prin excelență al cuvîntului, teatrul, prin aceasta, cel mai apropiat de esența teatrului. În progresele extraordinare, din ultimul timp, ale teatrului radiofonic se manifestă sensul cel mai adevărat și cel mai înalt al culturii socialiste, al umanismului socialist și cuprinderea maselor celor mai largi prin forța binefăcătoare a culturii, a spiritului. Apărut atît de tîrziu în istoria mai mult decît milenară a teatrului, teatrul radiofonic comprimă timpul și recuperează secolele trecute, printr-o cuprindere a publicului de masă care nu poate fi decît în puterea sa”.

REDACTIA : *Dar ce linii compun repertoriul teatrului radiofonic, care sînt sursele, dramaturgia, autorii dumneavoastră ?*

VIRGIL STOENESCU : E bine spus, e propriu numită așa „dramaturgia“ noastră. De-a lungul scurtei sale existențe, teatrul radiofonic s-a dezvoltat nu numai în amploarea manifestării sale, dar și-a adîncit și specificul genului.

LEONARD EFREMOV : Dacă la început teatrul la microfon se mărginea să preia din sală spectacolul ca atare, cu timpul a apărut necesitatea adaptării piesei de teatru la condițiile transmiterii din studio, apoi s-a născut dramatizarea pentru radio a operei literare, iar astăzi ponderea cea mai însemnată în emisiunile noastre o ocupă scenariul radiofonic, mai exact spus, piesa de teatru radiofonică. Ea e prezentă în proporție de 60% din întregul ansamblu de forme și manifestări ale dramaturgiei radiofonice.

VIRGIL STOENESCU : Nu am înlăturat din emisiunile de teatru adaptările pentru radio ale pieselor clasice, pentru că noi considerăm că ne revine o datorie de onoare în a pune mereu în circulație valorile dramaturgiei naționale și universale, operele literare de mare platformă artistică. În ciclurile emisiunilor noastre, sînt mereu prezente operele care intră în alcătuirea programei analitice a învățămîntului mediu și universitar. Dar, cum spuneam, tindem să dăm ponderea cuvenită producției dramatice cu specific propriu nouă.

CRISTIAN MUNTEANU : Cultivarea piesei de teatru radiofonic, crearea unei dramaturgii proprii, este cea dintîi condiție a existenței noastre. Numai în acest fel ne putem delimita, ne putem păstra specificul, putem face față „concretenței“ televiziunii, cinematografului, teatrului.

LEONARD EFREMOV : Pentru a asigura teatrului radiofonic „zestrea“ de piese, prospectăm într-una. Unul din izvoare este dramaturgia românească de la începuturile sale. Prin redacția noastră au putut fi valorificate în spectacole radiofonice piese încă ne jucate sau foarte demult jucate ale lui Tudor Arghezi, George Călinescu, Ion Slavici, V. Voiculescu, D. D. Pătrășcanu, Enescu Camilar, Radu Stanca. Avem de asemenea prevăzute în planurile noastre repertoriile lucrări din dramaturgia radiofonică a țărilor socialiste, cele mai reprezentative lucrări de teatru radiofonic din întreaga lume. Avem posibilitatea unui larg schimb cu toate stațiile de radio, cărora, noi, printr-o publicație proprie, le punem la dispoziție piesele noastre radiofonice, primind în schimb cele mai bune producții ale lor.

CONSTANTIN MORUZAN : Scriitorii noștri contemporani nu ne ocolesc. Paul Everac este un colaborator consecvent al nostru. De altfel, *Zestrea*, prezentată recent la televiziune, a avut premiera absolută la radio, cu mult înainte, fiind o piesă scrisă pentru noi, premiată de noi, popularizată de noi. Printre dramaturgii cu care colaborăm frecvent se numără Horia Lovinescu — autorul unei recente adaptări pentru teatru radiofonic a operei balzaciene „Père Goriot“ —, Aurel Baranga, și, mai recent, Fănuș Neagu, Dan Tărchilă ș.a.

VIRGIL STOENESCU : Debutînd la noi, s-au plasat în circuitul vieții spirituale dramaturgii Anea Bursan și Gh. Panco, Leonida Teodorescu, Ilie Păunescu, precum și alții mai tineri. În strădania noastră de a îmbogăți patrimoniul propriu de piese radiofonice, utilizăm forme diverse de atragere a condeielor, de la concursurile anuale, pe care le organizăm, pînă la cenele literare, la care asistăm. Nu cred că e momentul să oferim un bilanț al realizărilor obținute de noi, dar vă putem asigura că am izbutit ca — alături de cei mai de seamă dramaturgi ai noștri — să determinăm talente autentice să-și facă debutul la teatrul radiofonic și, neîndoios, aceste talente se vor certifica. Munca noastră poate fi, totuși, îmbunătățită. Reexaminîndu-ne activitatea, ca toți oamenii condeiului, cu exigență mult sporită, acum, în preajma Conferinței scriitorilor, și în lumina Tezelor

Dan
Puican

Cristian
Munteanu

Constantin
Moruzan

Conferinței, vedem cu mai multă limepinze care ne sint deficiențele și ne propunem măsuri concrete, imediate, cu precădere pe direcția unei sporite atenții acordate reflectării realității socialiste, transformărilor care au loc în conștiința oamenilor muncii, într-un cuvînt, pe coordonatele unei arte militante „deschisă față de realitate, care să joace un rol activ în procesul de formare a noii lumi”.

CONSTANTIN MORUZAN : E, cred, locul să vorbim despre o specie înedită a teatrului radiofonic : „teatrul-document”. Prin această formă nouă de manifestare a activității noastre, teatrul radiofonic se înscrie pe orbita actualității.

REDACTIA : *Teatrul-document este o manifestare extrem de răspîndită în lume, obiectivul său principal fiind acela de a folosi cele mai directe mijloace pentru a dezbate problemele acute ale prezentului. Ce loc ocupă această formulă în teatrul radiofonic ?*

CRISTIAN MUNTEANU : Nu ne revendicăm paternitatea speciei care se află în atenția, în preocuparea și a altor radiodifuziuni, ci vrem să subliniem că, receptivi la formulă, am găsit a rîndului nostru modalități interesante de a trata direct, deschis, apropiat de adevărul vieții, aspecte de interes general ale societății noastre. Formele în care realizăm aceste emisiuni de teatru-document sînt diverse ; o singură trăsătură unește această diversitate : autenticitatea faptului pe care îl exploatăm artistic. Uneori, teatrul-document capătă aspectul unui reportaj dramatic, interpretii fiind chiar eroii întâmplării evocate, alteori utilizăm în reconstituirea faptelor actori profesioniști ; important este ca faptul de viață să-și păstreze întreaga autenticitate și să-i conferim toate semnificațiile care-l ridică deasupra întâmplării particulare și-i dă valoare generalizatoare de act artistic.

REDACTIA : *Să încercăm acum să pătrundem în culisele teatrului radiofonic : în ce constă faimosul „specific” al teatrului „pe unde” ?*

VIRGIL STOENESCU : E momentul ca redactorii noștri să se retragă cu modestie din discuție, lăsînd rolul de protagoniști celor care sînt de fapt realizatorii principali ai spectacolelor de teatru radiofonic : regizorii artistici, muzicali, de sunet, de studio...

MIHAI PASCAL : Caracterul exclusiv sonor, auditiv, nu trebuie să dea impresia că teatrul radiofonic este privat de posibilități de expresie esențiale. E adevărat, imaginea vizuală lipsește. Mai exact însă, imaginea vizuală a spectacolului radiofonic se recompune prin universul sonor care o sugerează. Abordarea imaginii artistice se face așadar, din punctul de vedere al universului sonor ; pe primul plan se plasează cuvîntul, însoțit de o ambianță largă de sunete existente în realitate, desigur transfigurate artistic cu mijloacele de care dispunem. Dacă spațiul scenic a dispărut din preocupările noastre ni se oferă în compensație o dinamică spațială nelimitată. Teatrului nostru îi este proprie forța de plasticizare a elementului sonor, și mă refer, în primul rînd, la cuvînt, cu toată capacitatea lui de sugesție și în-cărcătura lui de afectivitate. De aici, importanța pe care o capătă limbajul, pornind de la cel al dramaturgului de teatru radiofonic și terminînd cu cel al interpretului.

CRISTIAN MUNTEANU : Atenția noastră merge către realizarea mai subtilă, mai rafinată dacă vreți, a ambiantei sonore, tîndem mereu să atingem un grad de sugesție mai mare. Noi, regizorii de teatru radiofonic, avem în vedere euceririle artei spectacolului în genere, și înțelegem să ne facem meseria, arta noastră, încercînd să ne înscriem în ansamblul vieții noastre teatrale. Facem un efort de asimilare a tot ce e bun cîștigat, încercînd la rîndul nostru să dăm „imaginii” sonore o forță puternică. Nu ne mai putem mîrgîni să reconstituim ambianta sonoră proprie situației dramatice date, așa

Titl
Constantinescu

cum scenografia de teatru nu se mai mulțumește azi să compună spațiul de joc în care se desfășoară acțiunea, ci caută metaforic sugestia stărilor, sentimentelor. Se înțelege că nu mai sîntem preocupati de reproducerea cît mai exactă a zgomotului pașilor de pildă, cît de găsirea aceluși sunet, unic poate, care să dea întreaga tensiune dramatică cerută de clipa de teatru.

TIMUȘ ALEXANDRESCU : În acest context de preocupări, coloana sonoră care însoțește cuvîntul rostit la microfon — și prin coloana sonoră înțeleg simbioza perfectă între muzică și „zgomot” — capătă o funcție dramatică precisă. Nu ne mai putem dămărgini să realizăm o ilustrație muzicală pasivă, ci ne străduim să dăm muzicii o integrare în substanța dramatică propriu-zisă a spectacolului. Intervenția muzicală este concentrată, tinzînd să exprime foarte mult printr-o expresie laconică.

GEORGE BUICAN : Coloana sonoră, de care vorbea colegul meu Timuș Alexandrescu, are în compoziția ei factori de tehnicitate de o mare varietate. Îmbinarea organică a muzicii și „zgomotului” nu e totul. În limbajul nostru de lucru, în relațiile noastre „de echipă” circula noțiuni specifice la rîndul lor, ca prim-planul sonor, panoramicul sonor, și altele despre care, deși mă simt ispitit s-o fac, nu mai pomenesc, pentru a nu depăși caracterul de sinteză al discuției noastre. Ce vreau însă să menționez ? Că oricîte tentații ar prezenta vastele posibilități ale electronicii de studio, oricîte combinații de mare efect am putea „stoarce” mașinilor noastre perfecționate, ne subordonăm disciplinat ideilor piesei radiofonice, acordăm respectul cuvenit textului, cuvîntului.

TITEL CONSTANTINESCU : Dat fiind cele menționate pînă acum în discuția noastră, se înțelege că exigențele limbajului literaturii dramatice radiofonice sînt mult sporite. Efortul de a conferi maximum de expresivitate replicii scrise se conjugă cu efortul de a obține, de asemenea, maximum de expresivitate din partea interpreților noștri.

PAUL STRATILAT : În această ordine de idei, trebuie să menționăm o altă trăsătură specifică importanță a activității noastre. Se înțelege că teatrul radiofonic nu poate exista fără actori. Așa cum s-a mai spus în discuția noastră, colectivul nostru de interpreți se compune virtual din toți actorii existenți în teatrele din țară. Dar, numai virtual, pentru că nu toți actorii au aptitudini pentru teatrul radiofonic, nu toți actorii cu aptitudini au puterea să-și învingă fobia microfonului — avem exemple ilustre în acest sens — și, în sfîrșit, nu toți cei potriviți exigențelor noastre sînt disponibili. Nu e neapărat o condiție a creației noastre, dar e o condiție a organizării muncii noastre — și așa aglomerate — și ne adaptăm programul nostru de lucru timpului disponibil al interpreților. Cum alcătuirea unui colectiv stabil, propriu, de actori, este o imposibilitate, iată-ne în situația de a utiliza actorii subordonîndu-ne programului lor. Revenind însă la condiția de muncă a interpretului de teatru radiofonic, trebuie să menționăm o particularitate aș zice definitorie pentru creația sa. Actorul, format la școala teatrului, deprins să-și întruchipeze personajul cu toată multitudinea de mijloace de expresie care-i stau la îndemînă, începînd de la mimică și expresie corporală, de la machiaj la costum, se vede silit în fața microfonului să-și compună rolul fără aceste date importante ale capacității sale creatoare. Singurul lui mijloc de expresie rămînc glasul. Și atunci pentru noi, regizorii de teatru radiofonic, începe o adevărată muncă pedagogică, un considerabil efort de declanșare a forței de exprimare a interpretului, care trebuie canalizată pe o singură direcție — glasul — și, în același timp, o atentă supraveghere a solicitărilor la care e supus interpretul. Calitățile, ca și defectele interpretului apar proiectate la dimensiuni mari, microfonul e necruțător !

George
Buican

Leonard
Ejremov

ION VOVA : Acest lucru e mai evident în cazul actorilor de comedie. Din proprie experiență, vă pot spune că actorul de comedie este tentat să suprasolicite la microfon, absența raportului direct cu spectatorii nemaîngăduindu-l să-și exercite autocontrolul. Rolul nostru este de a pondera aceste excese, și nu e întotdeauna ușor pentru noi.

DAN PUICAN : Legat de această problemă, a raporturilor noastre cu interpreții, aș vrea să menționez un alt aspect de importanță deosebită, și anume, rolul teatrului radiofonic nu numai în perfecționarea mijloacelor de expresie ale actorilor, ci și în completarea fișei lor de creație. Este evident că într-un colectiv de teatru, un actor — și mă refer la bunii actori — nu poate interpreta într-o stagiune decât un număr foarte limitat de roluri. Teatrul radiofonic oferă actorilor posibilitatea de a interpreta roluri pe care în teatrele lor nici nu le-ar fi putut visa. Din punctul de vedere al criticii dramatice, a urmări azi evoluția unui actor înseamnă în mod obligatoriu a cerceta și creațiile sale la radio.

CONSTANTIN MORUZAN : Gândiți-vă la cîteva din cazurile de excepție în care, prin regretabile împrejurări, actori de mare strălucire au absentat în unele perioade de pe scenă. George Calboreanu, Ion Manolescu, G. Ionescu-Gion, Olga Tudorache și alții au traversat perioade lungi cînd nu au apărut pe scenele teatrelor lor. În tot acest timp, ci au avut prilejul să interpreteze la radio roluri importante și să înscrie în biografia lor profesională creații remarcabile. Și iată cum noi sîntem depozitarii unei comori inestimabile : avem în fonoteca noastră interpretări de neuitat ale tuturor actorilor noștri, din toate generațiile. O istorie a teatrului nu se va putea alcătui în viitor fără cercetarea acestui tezaur, unic în felul său, și iată motivul pentru care ne-am străduit să perfecționăm mijloacele noastre de păstrare. Pentru aceasta este absolut necesară transcrierea pe discuri a tuturor imprimărilor noastre care merită tezurizate.

DAN PUICAN : În scopul de a da un caracter organizat acestei tezurizări, ne-am propus să urmărim fenomenul teatral din întreaga țară și să imprimăm tot ce, din punct de vedere al artei actorului, poate avea semnificație de document în viitor. Dar, deși important, acest aspect documentaristic este, desigur, secundar în activitatea noastră. Principalul obiectiv rămîne realizarea cu cele mai bune mijloace, deci și cu cei mai buni interpreți, a emisiunilor noastre.

Timuș
Alexandrescu

REDACȚIA : *Reținem problema specificului muncii actorului în fața microfonului, ca fiind deosebit de prețioasă pentru activitatea de cercetare a evoluției artei interpretative la noi. Poate că, în viitorul apropiat, ca o continuare a discuției noastre de azi, care nu poate fi decât un început, să încercăm, tot cu sprijinul dumneavoastră, să realizăm o dezbateră la care să participe și actorii, pentru a aprofunda ideile enunțate azi aici. În altă ordine de idei, am vrea să vă referim la un alt factor de mare însemnătate pentru activitatea teatrului radiofonic : publicul.*

VIRGIL STOENESCU : E, într-adevăr, o problemă deosebit de sensibilă pentru noi ; sensibilă pentru că așa cum decurge din specificul muncii noastre, spectacolul radiofonic nu se găsește niciodată față în față, în contact direct, cu spectatorul său. Și totuși, nu ne putem mulțumi să ne desfișurăm activitatea, ignorînd existența publicului nostru, și presupunînd doar o participare a lui. Spre deosebire de teatru sau cinematograful, noi nu putem contabiliza cifrele spectatorilor noștri, și nici sonda direct părerile, opțiunile, interesul lor pentru teatrul radiofonic. Atunci încercăm să stabilim un contact permanent prin intermediul corespondenței pe care o purtăm cu ascultătorii. Ne vine în sprijin și Oficiul de sondaje și statistică al Radiodifuziunii, dar ne preocupăm noi înșine să organizăm întâlniri cu ascultătorii din diferite centre. Am organizat asemenea întâlniri la care au participat și actori de frunte, iar dialogul direct purtat cu spectatorii noștri a fost foarte util orientării noastre repertoriale, programării emisiunilor noastre, politicii de reluări.

LEONARD EFREMOV : Scrisorile primite și cărora noi le răspundem prin emisiunea „Poșta teatrului radiofonic“ ne semnalează cu exactitate care sînt zonele de interes ale publicului nostru, care îi sînt preferințele — și care ne sînt succesele sau eșecurile.

CONSTANTIN MORUZAN : De curînd am realizat un interesant experiment în scopul sondării participării publicului nostru. Am realizat o emisiune, plasată la o oră cînd „concurența“ televiziunii se exercita cu cea mai mare intensitate și, fără nici o publicitate prealabilă, am adresat ascultătorilor trei întrebări legate de conținutul acestei emisiuni, rugîndu-i să răspundă într-un interval scurt de timp de la transmisia noastră. Rezultatul a dinamitat pur și simplu serviciul de corespondență al Radiodifuziunii. Am primit în opt zile peste 11.000 de răspunsuri la întrebările noastre. Am înțeles atunci că, dincolo de aparenta concurență a altor genuri de spectacole, teatrul radiofonic își are publicul său credincios, căruia îi sîntem datori cu din ce în ce mai mult și mai bine.

VIRGIL STOENESCU : Acestea ar fi problemele noastre, preocupările noastre, năzuințele noastre. Sperăm că discuția de azi, pe care am premeditat-o expozitivă și mai mult sintetică, v-a ajutat să vă familiarizați cu termenii specifici de referință ai teatrului radiofonic, să ne înțelegeți munca și să ne sprijiniți, judecînd-o !

REDACȚIA : *Așa cum s-a putut observa, nu ne-am propus în această primă discuție o analiză critică și nici judecăți de valoare asupra teatrului radiofonic. Amplă prezentare pe care ați făcut-o, o socotim utilă în primul rînd nouă, criticilor, ca un început de activizare a preocupărilor noastre față de acest teatru „care nu se vede“ și care totuși pătrunde zi de zi în zonele cele mai largi și mai diverse ale publicului.*

